

Legal status of physical education and sport public associations

Sunnat KHAKIMOV¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received July 2024
Received in revised form
15 July 2024
Accepted 25 July 2024
Available online
15 August 2024

Keywords:

civil society institutions,
"third sector",
public organizations,
non-governmental non-
profit organizations,
public associations,
social fund,
institution.

ABSTRACT

In this article, the concept of public associations was revealed by comparing them with the concepts of "non-governmental non-profit organizations", and "public organization". The main attention was focused on revealing its important elements more broadly based on the opinions of scientists who have researched this field. The activity of public associations was analyzed based on the Constitution and special laws. The activity of public associations as a "third sector" was analyzed.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss7/S-pp170-174>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Jismoniy tarbiya va sport jamoat birlashmalarining huquqiy maqomi

Kalit so'zlar:

fuqarolik jamiyati institutlari,
"uchinchi sektor",
jamoat tashkilotlari,
nodavlat notijorat tashkilotlari,
jamoat birlashmalari,
ijtimoiy fond,
muassasa.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada jamoat birlashmalari tushunchasi "nodavlat notijorat tashkilotlar", "jamoat tashkiloti" tushunchalari bilan qiyoslagan holda ochib berildi. Asosiy e'tibor uning muhim elementlarini ushbu sohani tadqiq etgan olimlar fikrlaridan kelib chiqib yanada kengroq ochib berishga qaratildi. Jamoat birlashmalari faoliyati Konstitutsiya hamda maxsus qonunlar asosida tahlil etib o'tildi. Jamoat birlashmalari faoliyatini "uchinchi sektor" sifatidagi ko'rinishi tahlil etib o'tildi.

¹ Teacher, Constitutional Law Department, Tashkent State University of Law. E-mail: sunnat98hakimov@gmail.com

Правовой статус общественных объединений физического воспитания и спорта

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

институты гражданского общества, «третий сектор», общественные организации, неправительственные некоммерческие организации, общественные объединения, социальный фонд, институт.

В данной статье раскрыто понятие общественных объединений путем сравнения их с понятиями «неправительственная некоммерческая организация», «общественная организация». Основное внимание было сосредоточено на более широком раскрытии ее важных элементов на основе мнений ученых, исследовавших эту область. Деятельность общественных объединений анализировалась на основе Конституции и специальных законов. Проанализирована деятельность общественных объединений как «третьего сектора».

Bugungi kunga kelib jamoat birlashmalarining jamiyat hayotida tutgan oʻrni tobora muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Rivojlangan davlatlarning bugungi kundagi holati ham aynan jamoat birlashmalari faoliyatini qay tartibda yoʻlga qoʻygani hamda ularga taqdim etilayotgan kafolatlar bilan chambarchas bogʻliqdir. Jamoat birlashmalari bevosita mamlakatdagi aholining hayot tarziga taʼsir oʻtkaza oladigan va uni maʼlum maqsadga yoʻnaltira oladigan kuchga ega boʻlib bormoqda. Ayni shu nuqtayi nazardan olib qaraydigan boʻlsak Oʻzbekistonda ham jamoat birlashmalarining faoliyatiga alohida eʼtibor qaratilmoqda. Bosh qomusimizning 10, 39, 69, 70, 145, 146-moddalarida jamot birlashmalari Oʻzbekiston xalqi nomidan ish olib bormasligi, fuqarolarning jamoat birlashmalariga uyushish huquqi mavjudligi, jamoat birlashmalari fuqarolik jamiyati institutlari tarkibiga kirishi, jamoat birlashmalarining turlari va ularni tarqatib yuborish asoslari, qanday jamoat birlashmalarini tuzish hamda ularning faoliyat koʻrsatishi taqiqlanganligi koʻrsatib oʻtilgan.

Yuqorida keltirilganidek, Konstitutsiyamizning qator moddalarida jamoat birlashmalari faoliyatining muhimligidan kelib chiqib normalar kiritilgan. Avvalambor, jamoat birlashmalari tushunchasiga taʼrif berib oʻtsak. Xususan, 1991-yil 15-fevralda qabul qilingan “Oʻzbekiston Respublikasida jamoat birlashmalari toʻgʻrisida”gi Qonunning 1-moddasida Oʻz huquqlari, erkinliklarini hamda siyosat, iqtisodiyot, ijtimoiy rivojlanish, fan, madaniyat, ekologiya va hayotning boshqa sohalaridagi qonuniy manfaatlarini birgalikda roʻyobga chiqarish uchun birlashgan fuqarolarning xohish-irodalarini erkin bildirishlari natijasida vujudga kelgan ixtiyoriy tuzilma jamoat birlashmasi ekanligi qayd etib oʻtilgan. Bundan tashqari, 1999-yil 14-aprelda qabul qilingan “Nodavlat notijorat tashkilotlari toʻgʻrisida”gi Qonunning 11-moddasida Maʼnaviy yoki boshqa nomoddiy ehtiyojlarni qondirish uchun oʻz manfaatlarining mushtarakligi asosida qonunda belgilangan tartibda birlashgan fuqarolarning ixtiyoriy birlashmasi jamoat birlashmasi deb eʼtirof etilishi qayd etib oʻtilgan.

Shuningdek, qonunchilikka muvofiq jamoat birlashmalarining maqomidan kelib chiqib uning quyidagi alohida belgilarini qayd etib oʻtishimiz mumkin:

1. Jamoat birlashmasini tuzishga boʻlgan tashkiliy-huquqiy talablarning belgilanganligi;
2. Fuqarolarning uyushish huquqi asosida tashkil topishi;

3. A'zolikka qo'yilgan o'ziga xos talablar (Siyosiy partiyalardan tashqari jamoat birlashmalariga chet el fuqarolari hamda fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning birlashish huquqi mavjudligi).

Odatda, jamoat birlashmasi hamda nodavlat-notijorat tashkilotlarini bir biriga tenglashtirishadi. Biroq "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonunniga muvofiq jamoat birlashmasi ijtimoiy fond, muassasa singari nodavlat notijorat tashkilotning bir shakli ekanligi qayd etilgan.

Ushbu chalkashlik holatini quyidagi bir qator sabablari bo'lishi mumkin.

Liborakina tadqiqotlariga ko'ra ko'pchilik davlatlar Konstitutsiyalarida nodavlat notijorat tashkilotlari tushunchasi uchramaydi. Lekin mazkur davlatlar qonunchiligida nodavlat notijorat tashkilotlari uchraydi hamda konstitutsiyalarda belgilangan jamoat birlashmalarining tarkibiy qismi deb faraz yuritishga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, nodavlat notijorat tashkilotlarining alohida maxsus ta'riflari mavjud emasligi uni jamoat birlashmasining sinonimi deb yuritishga ta'sir qiladi [1].

Yoki ba'zi olimlar nodavlat notijorat tashkilot va jamoat birlashmasiga berilgan ta'riflarni nazariy jihatdan qiyoslab "O'zbekiston Respublikasida jamoat birlashmalari to'g'risida"gi Qonunda e'tirof etilgan "jamoat birlashmasi" tushunchasi mazmun va mohiyati jihatidan "Nodavlat notijorat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonunda berilgan "nodavlat notijorat tashkilot" tushunchasidan kengroq ma'no kasb etadi deb fikr bildirganlar[2].

Ushbu vaziyatni shuni ham ta'kidlab o'tish joizki, ushbu tushunchalarning xilma-xilligiga sabab jamoat birlashmasi tushunchasining nodavlat notijorat tashkilotlaridan ertaroq qonunchiligida aks etganligida.

G'arbda "nodavlat, notijorat, ixtiyoriylik" singari belgilarga ega [3] bo'lgan tashkilotga nisbatan ham jamoat birlashmasi tushunchasi qo'llanilishini ko'rishimiz mumkin.

Ilmiy adabiyotlarda esa, olimlar tomonidan ba'zi holatlarda jamoat birlashmasi, boshqa holatlarda esa notijorat tashkilotlar tushunchasi sinonim sifatida qo'llanilishi holatlari uchraydi.

Sh.Nazarov esa amaliyotda bu kabi holatlarga barham berish uchun "Nodavlat notijorat tashkilotlari va jamoat birlashmalari to'g'risida"gi [4] qonun qabul qilib, ushbu qonunda "Jamoat birlashmasi" hamda "Jamoat tashkilotlari" tushunchalarini aniq farqini belgilashni taklif etadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining ham 146-moddasi ikkinchi qismida "Qonuniylik va huquqiy tartibotni, fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilishda huquqni muhofaza qiluvchi organlarga **jamoat tashkilotlari** va fuqarolar yordam ko'rsatishlari mumkin" ekanligi qayd etilgan. Aynan usbu moddada ko'rsatilgan "Jamoat tashkiloti" tushunchasi esa o'zining maxsus ta'rifiga ega emas. Qonunchilikda odatda "Jamoat tashkilotlari" ichiga Nodavlat notijorat tashkilotlar, jamoat birlashmalari, diniy tashkilotlarni kiritib yuborish holatlari mavjud. (Masalan, Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-yanvardagi 15-son qaroriga Ilova qilingan Nizomning birinchi bandi).

Ushbu jihatdan har bir olim o'z tadqiqotlari davomida ularning farqini ochib berishga harakat qilishgan. Fikrimizcha, nodavlat notijrat tashkilotlarining shakllardan biri sifatida jamoat birlashmasining ko'rsatilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Har ikki tashkilotning o'xshash jihatlari mavjudligi ham olimlar tomonidan ta'kidlanadi. Xususan, V. Stix [5] har ikkialasining ham o'xshash belgisi sifatida foyda olishni asosiy maqsad qilib olmaganligida deb ko'rsatadi.

Ushbu fikrga qo'shilishimiz mumkin. Sababi ularning har ikkisi ham asosan shaxslarning muayyan nomoddiy manfaatlarini ro'yobga chiqarish uchun harakat qiladilar. Bu vaziyatda ularning o'xshash jihatlari mavjudligi alohida qayd etiladi. Bundan tashqari, ularga a'zo bo'lish holatini ham o'xshashlik sifatida qayd etishimiz mumkin. Fuqarolarning ushbu tashkilotlarga a'zo bo'lishlari ularning ixityorlari asosida amalga oshiriladi. A'zo bo'lmaslik majburiy ravishda a'zo bo'lish yoki javobgarlikka tortish singari kuch ishlatishni talab etmaydi.

Garchi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 39-moddasida to'g'ridan to'g'ri nodavlat notijorat tashkilotlariga uyushish huquqi sanab o'tilmagan bo'lsada biroq ushbu qoida talabalarida NNTlarga qo'llash mumkindir.

Sababi uyushish huququ "insonning hayotiy faoliyatidagi maqsadlarini amalga oshirishda muhim o'rin tutadi." [6] NNTlarga a'zo shaxslar ham o'z qonuniy manfaatlariga erishish uchun uning a'ziligiga kiradilar.

Jamiyat hayotidagi mavjud muammolarni hal etish uchun nodavlat notijorat tashkilotlari o'z faoliyatlarini takomillashtirishlari va bu borada ba'zi vazifalarni amalga oshirishlari zarur. Nodavlat notijorat tashkilotlarining jamiyatdagi vazifalarini o'rganib tadqiq qilgan olimlar S. Jo'raeva [7], A. Gonorskaya [8], Sh. Nazarov [9] lar asosan bu borada umumiy va asoslantirilgan fikrlarni berib o'tadilar.

S.Jo'raeva fuqarolik jamiyati institutlarining vazifalari sifatida ko'proq siyosiy-huquqiy jihatiga e'tibor qaratadi. Jumladan, "aholining siyosiy hayotda faol ishtirok etishiga ko'maklashish o'z ta'sir doirasidagi fuqarolarni hukumat tomonidan qabul qilingan yoki tayyorlanayotgan qarorlar to'g'risida xabardor qilish, qaror qabul qilish jarayoniga ta'sir ko'rsatish yo'llarini tushuntirish" [10] deb qayd etilgan.

A.V. Gonorskaya nodavlat notijorat tashkilotlarining ko'proq moliyaviy vazifalariga etibor qaratib, "chet el donorlaridan mustaqil" [11] bo'lishlari lozimligini, shuningdek faoliyat yuritish chegarasini "yirik nodavlat notijorat tashkilotlarining vazifalari borasida Sh.Nazarovning fikrlari ham diqqatga sazovordir. Jamoatchilik tashkilotlarining fuqarolik jamiyatini shakllantirishdagi o'rnini belgilovchi jihatlar to'g'risida to'xtalar ekan, ko'proq huquqiy nuqtayi nazardan qonuniy asoslashga harakat qilgan.

A.V. Gonorskaya nodavlat notijorat tashkilotlarining ko'proq moliyaviy vazifalariga etibor qaratib, "chet el donorlaridan mustaqil" [12] bo'lishlari lozimligini, shuningdek faoliyat yuritish chegarasini "yirik nodavlat notijorat tashkilotlarining vazifalari borasida Sh.Nazarovning fikrlari ham diqqatga sazovordir. Jamoatchilik tashkilotlarining fuqarolik jamiyatini shakllantirishdagi o'rnini belgilovchi jihatlar to'g'risida to'xtalar ekan, ko'proq huquqiy nuqtayi nazardan qonuniy asoslashga harakat qilgan.

Bundan tashqari, nodavlat notijorat tashkilotlar allaqachon xalqaro miqyosda davlat hokimiyati, foyda olishni ko'zlagan tashkilotlardan alohida "uchinchi sektor" maqomini olgan. J., Han, V. Milligan va K. Hulselar o'z tadqiqotlarida fuqarolik jamiyati instiutlarining tuzilishi, maqsad, funksiyalari yuzasidan tadqiqotlar olib borganlar.

Shuni ta'kidlash joizki, biz "jamoat birlashmasi", "jamoat tashkilotlari", "nodavlat notijorat tashkilotlari" "uchinchi sektor" kabi atamalarga to'xtalib o'tdik. Ushbu tushunchalarning huquqiy tabiatini ochib berishga harakat qildik. Tadqiqotchi olimlarning fikrlarini, qarashlarini imkon qadar o'z nuqtayi nazarimiz orqali tahlil qildik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Либоракина М. Некоммерческий сектор международный опыт // <https://socpolitika.ru>
2. “Nodavlat notijorat tashkilotlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga sharhlar./ Mas’ul muharrir Saidov A.X. Toshkent: “Adolat”, 2001. – B.44
3. Chudakov M.F. Konstitutsionnoye (gosudarstvennoye) pravo zarubejnyx stran. Uchebnoye posobiye. -Minsk:Novoye znaniye, 2001. – S.112
4. Nazarov Sh.N. O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatini shakllantirishda jamoat tashkilotlarining roli (nazariy va huquqiy masalalar):Avtoref.dis. ... yurid.fan nom..-Toshkent, 2009.-B.21
5. Sitix V.M. Teoriya gosudarstva i prava. – M.:Bilina, 1998. – S.377
6. Aliyev A.A. Konstitutsionnoye pravo na obyedineniye v sisteme prav i svobod cheloveka i grajdanina. Uchebnoye posobiye dlya vuzov – M: Yuniti-Dana, 2000. – S.9.
7. Jo‘rayeva S. Fuqarolarning siyosiy madaniyatini yuksaltirishda fuqarolik jamiyati institutlarining roli // Demokratlashtirish va inson huquqlari. – 2009. – № 4. – B.24.
8. Gonorskaya A.V. Obespecheniye zanyatosti trudovix resursov Respubliki Uzbekistan s ispolzovaniyem potentsiala negosudarstvennix nekommercheskix organizatsiy (na primere jenskoy zanyatosti):. Dis.kan.ekon.nauk. – Toshkent, 2002. – S.118.
9. Nazarov Sh.N. O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatini shakllantirishda jamoat tashkilotlarining roli (nazariy va huquqiy masalalar): Avtoref.dis. ... yurid.fan nom.. – Toshkent, 2009.-B.17.
10. Jo‘rayeva S. Fuqarolarning siyosiy madaniyatini yuksaltirishda fuqarolik jamiyati institutlarining roli // Demokratlashtirish va inson huquqlari. – 2009. – № 4. – B.24.
11. Gonorskaya A.V. Obespecheniye zanyatosti trudovix resursov Respubliki Uzbekistan s ispolzovaniyem potentsiala negosudarstvennix nekommercheskix organizatsiy (na primere jenskoy zanyatosti):. Dis.kan.ekon.nauk. – Toshkent, 2002. – S.118.
12. Gonorskaya A.V. Obespecheniye zanyatosti trudovix resursov Respubliki Uzbekistan s ispolzovaniyem potentsiala negosudarstvennix nekommercheskix organizatsiy (na primere jenskoy zanyatosti):. Dis.kan.ekon.nauk. – Toshkent, 2002. – S.118.